

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра філософії права та юридичної логіки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС
полковник поліції



Станіслав ГУСАРЄВ

2021

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

для підготовки фахівців ступеня вищої освіти магістр
за спеціальністю 053 «Психологія»
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Статус дисципліни: вибіркова
Рівень вищої освіти: другий (магістерський) рівень
Ступінь вищої освіти: магістр
Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність: 053 «Психологія»
Освітньо-професійна програма: «Психологія»
Форми здобуття вищої освіти: інституційна (заочна)
Мова навчання: українська мова
Форма підсумкового контролю: залік

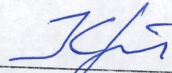
Розробники:

Ганна Петрова - доцент кафедри, кандидат філософських наук

Тетяна Кумеда - доцент кафедри, кандидат мистецтвознавства, доцент

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ протокол від 04 03 2021 року № 14

Завідувач кафедри філософії права та юридичної логіки


(підпис)

Віталій КРАВЕЦЬ

Схвалено науково-методичною радою НАВС протокол від 22 03 2021 року, № 8

Голова науково-методичної ради

_____ (підпис)

Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни
Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами (Додаток _).

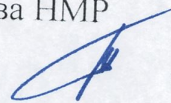
протокол засідання кафедри від
____.____ 202_ № ____

протокол науково-методичної ради від
____.____.202__ № ____

Завідувач кафедри **Віталій КРАВЕЦЬ**

Голова НМР

протокол засідання кафедри від
____.____ 202_ № ____



Станіслав ГУСАРЄВ

Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами (Додаток _).

протокол засідання кафедри від
____.____ 202_ № ____

протокол науково-методичної ради від
____.____.202__ № ____

Завідувач кафедри **Віталій КРАВЕЦЬ**

Голова НМР

протокол засідання кафедри від
____.____ 202_ № ____

Станіслав ГУСАРЄВ

Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є моральна свідомість особи, моральний вимір професійної діяльності психолога, моральні відносини у професійній діяльності.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Етичні засади діяльності психолога» є ознайомлення з основними категоріями етики, особливостями професійної етики, моральним змістом професійної діяльності, службовим етикетом і формами ділового спілкування, а також розвиток морально-етичної культури здобувачів вищої освіти, формування гуманістичного ставлення до професійної діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Етичні засади діяльності психолога» є: сприяти формуванню у здобувачів вищої освіти почуття професійного і громадянського обов'язку, гуманності, толерантності, поважного ставлення до закону, чесності, патріотизму та інших моральних якостей, необхідних професіоналам при виконанні службових завдань; ознайомлення з теоретичними основами професійної етики; вивчення і систематизація основних етичних категорій; ознайомлення з особливостями прояву морального чинника у професійній діяльності; вивчення проблеми морального вибору і моральних конфліктів у професійній діяльності; формування навичок і знань ділового спілкування і службового етикету; набуття здатності орієнтуватися в основних напрямках і течіях сучасної етики, їх безпосереднього відтворення у духовному світі людини.

Конкретні завдання навчальної дисципліни:

- засвоєння філософсько-методологічного змісту категоріально-понятійного апарату навчальної дисципліни з метою його застосування в практичній діяльності;
- ознайомлення з основними напрямками і течіями сучасної етики, їх безпосереднього відтворення у духовному світі людини;
- вивчення вимог основних нормативно-правових актів у сфері професійної етики;
- дотримання основ службового етикету і форми ділового спілкування.

Пререквізити: основи професійної етики, філософія, конфліктологія.

Постреквізити: філософські проблеми психології, психологія іміджу організації та керівника, педагогіка та психологія вищої школи.

Перелік компетентностей відповідно до освітньої програми

За результатами опанування навчальної дисципліни «Етичні засади діяльності психолога» здобувачі набувають інтегральну, загальні та фахові

Інтегральна компетентність

Здатність вирішувати складні завдання та проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення дослідження та (або) здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог.

Загальні компетентності

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Фахові компетентності

ФК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Програмні результати навчання

ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни			
	денна форма здобуття вищої освіти		заочна форма здобуття вищої освіти	
	д/б	ксф	д/б	ксф
Кількість кредитів ECTS – 3	рік підготовки			
			1	1
	Семестр			
			1	1
Загальна кількість годин – 90	Лекції			
			4	4
	Семінарські			
			8	8
	Практичні			
			6	6
Самостійна робота				

			72	72
	Вид контролю			
			залік	залік

3. Тематичний план

№ з/п	Назва тем	Нормативний обсяг годин	З них:				
			Всього годин з викладачем	з них:			
				Лекцій	Семинарських занять	Практичних занять	Самостійна робота
1	Професійна етика: сутність, завдання, історія виникнення та розвитку	18	4		2	2	14
2	Категоріальний апарат професійної етики і його практичне значення	18	4	2	2		14
3	Формування системи моральних принципів і цінностей професійної діяльності	18	4	2	2		14
4	Основні принципи і форми ділового спілкування. Службовий етикет	18	4		2	2	14
5	Морально-етичні проблеми сучасності та їх відображення у професійній діяльності	18	2			2	16
Всього годин		90	12	4	8	6	72
Форма підсумкового контролю: <u>залік</u>							

4. Плани проведення семінарських і практичних занять

ТЕМА 1. ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА: СУТНІСТЬ, ЗАВДАННЯ, ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

*Семінарське заняття – 2 год.,
Практичне заняття – 2 год.*

Навчальні питання:

1. Етика, мораль і право: спільне і відмінне.
2. Професійна етика як історичне і загальнокультурне явище: традиційні основи і модерні виклики.
3. Етичний інструментарій професійної діяльності психолога.

Додаткові питання:

1. Що таке професіоналізм? Співставте дане поняття з поняттям професійної культури?
2. Яким викликам суспільства зобов'язана своєю появою професійна етика?
3. До яких видів професійної діяльності суспільство ставить особливі моральні вимоги? Чому саме до названих?
4. У чому полягає основна відмінність норм професійної етики від загальноетичних норм, на Ваш погляд?
5. Що таке гуманізм?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ:

Професійне самовизначення особи

1. Професіоналізм як простір для самореалізації.
2. Психолог як покликання і професія.
3. Психолог і HR-менеджер: розподіл сфер впливу і професійних компетенцій.

Додаткові питання:

1. Що таке етичний кодекс? Які його складові?
2. Як на Вашу думку, які обставини впливають на людину при виборі майбутньої професії?
3. Сформулюйте критерії професійної придатності до професійної діяльності психолога.
4. Хто такий «професіонал»? Чи будь-який професіонал може бути вчителем?
5. Чи відрізняються принципи та цінності професійної етики психолога і загальнолюдської моралі?

ТЕМА 2. КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ СУЧАСНОЇ ЕТИКИ І ЙОГО ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання:

1. Добро та зло як вихідні категорії етики; специфіка застосування даних категорій у професійній діяльності психолога.
2. Свобода людини як етична проблема:
 - а) свобода як право кожної людини за народженням;
 - б) свобода і небезпека нерозуміння її цінності.
3. «Мужність бути» (П.Тілліх) як виклик сучасності.

Додаткові питання:

1. Чи змінюється зміст категорій етики з плином часу?
2. Чим категорії етики відрізняються від категорій інших гуманітарних дисциплін? Чому вони часто вживаються у побутовій мові, на відміну від понять і категорій багатьох інших наук?
3. Чи правильно буде говорити про конкретно-історичний зміст понять добра і зла?
4. Чи може зло виступати засобом здійснення добра? Обґрунтуйте власну думку. Чи потрібен людині власний «досвід зла»?
5. Як Ви розумієте вирази: «свобода від» і «свобода для»?

ТЕМА 3. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОРАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ І ЦІННОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Семінарське заняття – 2 год.

Навчальні питання:

1. Плюралізм цінностей і моральний реалізм.
2. Цінності і принципи професійної етики психолога: гуманізм, клієнтоцентрованість, професіоналізм.
3. Толерантність і недискримінація як вихідні настанови професійної діяльності.

Додаткові питання:

1. У чому полягає цінність людини?
2. Чи є синонімами поняття гуманізм і гуманність?
3. Як Ви розумієте поняття «толерантність»:
 - невтручання у справи оточуючих;
 - байдужість;
 - поважне ставлення до індивідуальності людини;
 - терпимість.Аргументуйте власну позицію.
4. Чи потрібні в сучасному світі співчуття і милосердя?
5. Чому дискримінація у сучасному світі є ознакою невихованості, а у професійній сфері – непрофесіоналізму?

ТЕМА 4. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І ФОРМИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ. СЛУЖБОВИЙ ЕТИКЕТ.

Семінарське заняття – 2 год.,

Навчальні питання:

1. Моральна культура особи. Комунікативна компетентність і креативність.
2. Діловий етикет: історія формування та розвитку. Основні принципи ділового етикету.
3. Неформальні стосунки у колективі: формування командного духу, солідарності й пов'язані із цим професійні ризики.

Додаткові питання:

1. Що, на Вашу думку, означає бути людиною ввічливою? Чи можна вважати ввічливість суто зовнішньою характеристикою моральної вдачі людини?
2. Що таке культура мовлення психолога, яке значення має вона у професійній діяльності?
3. Які особливості індивідуальної культури, на Ваш погляд, особливо ускладнюють взаємодію між людьми? Обґрунтуйте власну позицію.
4. Як Ви розумієте поняття «репутація»?
5. Чи повинен психолог у позаробочий час дотримуватись норм ділового етикету?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ:

Формування очікуваної поведінки

1. Корпоративна культура і психологічний клімат в колективі.
2. Вертикальні і горизонтальні стосунки в колективі. Субординація явна і прихована.
3. Сигналізування про неадекватність поведінки колег: дистанціювання, прийом дзеркального відображення тощо.

Додаткові питання:

1. Чи тотожні поняття духовність і порядність?
2. Для чого людині бути порядною?
3. Поясніть, як Ви розумієте вислів: «Хороші манери складаються з маленьких самопожертвувачів» (Р.Емерсон). Чи згодні Ви із цим?
4. Визначте 10 правил виховання «справжньої леді» і 10 правил виховання «справжнього джентльмена». Чи є у зазначених Вами правилах спільні позиції для виховання порядних людей – леді і джентльменів? Як Ви гадаєте, із чим це пов'язано?
5. Чи є діяльність людини достатньою підставою для наших суджень про неї?

**ТЕМА 5. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ ТА ЇХ
ВІДОБРАЖЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Практичне заняття – 2 год.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ:

Етика творчості і наукової діяльності

1. Інтелектуальний потенціал людини: обмежений ресурс чи безмежні можливості?
2. Творчість як самовираження і самоствердження.
3. Етичні засади науково-дослідної діяльності.

Додаткові питання:

1. Чи вірне твердження: плагіат знецінює творчість?
2. В чому полягає етичний зміст проблеми авторства, авторського права?
3. Чи несе автор особисту відповідальність за створений твір мистецтва? Які критерії застосовуються для віднесення творчості особи до художньої (мистецької) діяльності?
4. Як на Вашу думку, потреба самовираження через творчість – сутнісна риса саме нашого часу чи це загальна, властива природі людини здатність і потреба?
5. Охарактеризуйте основні принципи науково-дослідної діяльності.

5. Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Професійна етика: сутність, завдання, історія виникнення та розвитку

Реферати, есе:

1. Моральний вимір особистості й суспільства.
2. Етика, мораль, моральність.
3. Етика, мораль і право.
4. Суспільний договір як етичний і правовий концепт.
5. Сутність і завдання професійної діяльності у сучасному світі.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Моральна свідомість і моральна практика: проблеми взаємодії та взаємозв'язку.
2. Проблеми особистісної самоідентифікації. «Етика автентичності» (Ч.Тейлор).
3. «Мужність бути» (П.Тілліх) як виклик сучасності.
4. Мораль у системі соціальних цінностей. Плюралізм цінностей і моральний реалізм сучасного суспільства. «Світове дослідження цінностей» (WVS) як прикладна форма дослідження ціннісних змін у суспільному житті.
5. Норма як елемент моральної свідомості. Структура моральних норм та їх зв'язок з нормами права.

Практичні завдання:

1. Дайте порівняльну характеристику формам суспільної свідомості та системам регуляції суспільних відносин (мораль, релігія, право).
2. Співставте дві галузі знань – етику і психологію. Що у них спільного і чим вони різняться між собою?
3. Наведіть приклади солідарної взаємодії моральних і правових норм, а також їх протистояння.

4. Позитивні і негативні аспекти моралі як способу регуляції суспільного життя.
5. Покажіть, у чому Ви бачите у вашому житті моральну сторону. Чи потрібно людині бачити й усвідомлювати моральний бік своїх вчинків чи достатньо просто вести себе у відповідності з вимогами моралі?

Тема 2. Категоріальний апарат професійної етики і його практичне значення

Реферати, есе:

1. Доцільність і свобода волі як проблеми філософської етики; їх вираження у світоглядній культурі професіонала.
2. Етика чеснот.
3. Чесність як етична проблема.
4. Людська гідність і гендерна рівність.
5. Цінність людського життя як проблема етики.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Феномен і категорія «життєвого світу» (Е.Гуссерль).
2. «Банальність зла» за Ханною Арендт.
3. «Друга стаття» Сімони де Бовуар як оціночне судження і вирок демократії.
4. «Втеча від свободи» Еріха Фромма.
5. Сенс життя за Віктором Франклом.

Практичні завдання:

1. Поясніть, як Ви розумієте принцип «не протидії злу силою»? Як на Вашу думку, добро має бути «з кулаками»?
2. Проаналізувати і співставити поняття:
егоїзм – монологізм;
спілкування – діалог;
милосердя – жалість.
3. Здійсніть порівняльний аналіз понять: страх, сором, совість.
4. Проаналізуйте відмінності між поняттями добра та блага.
5. Проведіть порівняння між свободою «від» і свободою «для».

Тема 3. Формування системи моральних принципів і цінностей професійної діяльності

Реферати, есе:

1. Цінності виживання і цінності самореалізації. Традиціоналізм як проголошення ієрархії усталених цінностей у протиставленні до індивідуалізму.
2. Патерналізм у діяльності психолога: позитивні та негативні аспекти.
3. Стереотип, упередження, дискримінація.
4. Дискримінація і субординація як різні форми соціального порядку. Дискримінація як альтернативна форма регуляції суспільного життя.
5. Альтруїзм і професійне вигорання як етичні проблеми.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Макс Вебер «Протестантська етика та дух капіталізму»: загальний огляд роботи.
2. Ідея «сродної праці» в етиці Григорія Сковороди.
3. «Конкордизм» Володимира Винниченка. Принцип «чесності із собою».
4. Зигмунт Бауман і Леонідас Донскіс. «Моральна сліпота».
5. Мистецтво і релігійні практики як спосіб прищеплення і передачі етичних цінностей.

Практичні завдання:

1. Як чинити в тих випадках, в яких психолог вимушений обирати між «цивільними» моральним цінностями (наприклад, дружніми чи сімейними зв'язками) та професійним обов'язком? Проаналізуйте ситуацію відповідного морального конфлікту під час виконання службових обов'язків та обґрунтуйте Ваш варіант дії.
2. Чи вірне твердження: «Те, що відбувається вдома між членами подружжя в їхньому приватному житті, є їхньою особистою справою. Поліція і соціальні служби не повинні в це втручатися»?
3. Чи є расизм виключно справою совісті кожної особи? Обґрунтуйте відповідь.
4. Аргументуйте тезу: діти потребують додаткового захисту від порушень прав людини.
5. Висловіть свою позицію щодо думки про те, що людина не повинна створювати сім'ю і народжувати дітей, допоки не зробить кар'єру.

Тема 4. Основні принципи і форми ділового спілкування. Службовий етикет

Реферати, есе:

1. Діловий етикет як історичне явище: історія виникнення та розвитку.
2. Етика діалогу й етика спілкування у сучасній філософській думці.
3. Етика, етикет, імідж: співставлення та порівняльний аналіз понять.
4. Субординація й авторитаризм.
5. Неформальні стосунки в колективі: «за» і «проти».

Завдання для самостійного вивчення:

1. Корпоративна культура і діловий етикет: співвідношення понять.
2. Дрес-код: історія виникнення і мета запровадження.
3. Мережний етикет.
4. Етикет дозвілля.
5. Роль психолога у дотриманні колективом норм професійної етики.

Практичні завдання:

1. Розкрийте сутність усного та письмового ділового спілкування, назвіть їх різновиди.

2. Які особливості індивідуальної культури, на Ваш погляд, особливо ускладнюють взаєморозуміння між людьми? Обґрунтуйте власну позицію.
3. Які етичні прийоми спілкування та стосунки загалом поєднують колектив і особистість?
4. Чому скромність вважається позитивною, а амбіційність – ні? Адже завдяки останній людина частіше досягає бажаного?
5. Чи може сумлінне виконання службових обов'язків бути моральним вчинком? За яких обставин?

Тема 5. Морально-етичні проблеми сучасності та їх відображення у професійній діяльності

Реферати, есе:

1. Проблема дотримання універсальних принципів етики й моралі у суспільствах перехідного типу.
2. Мозаїчний характер моралі сучасного суспільства.
3. Тілесність і маргінальність: норми і відхилення у сприйнятті суспільством і професійним колективом.
4. Межі і можливості саморозвитку.
5. Етичний аспект мотивації у виборі майбутньої професії психолога.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Феномен ресентименту та його аналіз у сучасній етиці (Фрідріх Ніцше «Генеалогія моралі»).
2. Хосе Ортега-і-Гассет. «Повстання мас».
3. Зигмунд Фрейд «Невдоволення культурою».
4. Мішель Фуко. «Ненормальні».
5. Станіслав Гроф. «Психологія майбутнього».

Практичні завдання:

1. Чи вірне твердження: «Жінки ніколи не зможуть бути професійними психологами, оскільки у них не вистачає стриманості, емоційної стабільності, духовної мужності й авторитетності».
2. Здійсніть етичну і правову оцінку судження: «Люди з невизначеною гендерною ідентичністю не мають працювати на державній службі. Це люди з особливими потребами».
3. Чи вірне твердження: «Всі митці є людьми з глибокими психічними і психологічними відхиленнями?»
4. Чи несе митець відповідальність за результати своєї творчості?
5. Наведіть приклади, коли вдосконалення та самовдосконалення виступають різновидом задоволення.

6. Індивідуальні завдання

Відповідно до навчального плану з навчальної дисципліни «Етичні засади діяльності психолога» курсових та дипломних робіт не передбачено, але до індивідуальних завдань, не передбачених навчальним планом, належать:

написання рефератів, есе, аналіз проблемних ситуацій, підготовка результатів власних досліджень до виступу на круглих столах тощо.

7. Методи навчання

Під час освітнього процесу використовуються такі методи навчання: словесні, наочні, практичні, інноваційні.

8. Форми і методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Методи контролю – усне та письмове опитування, практична перевірка, тестовий контроль та рейтинговий контроль тощо. Поточний контроль може бути реалізований у формі виконання завдань, виступів на семінарських заняттях, проведення контрольних робіт, колоквиумів тощо.

Контроль самостійної роботи здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань на семінарських заняттях, написання рефератів, есе тощо.

Розподіл балів для проведення заліку

Аудиторна робота (поточне накопичення балів) Max 60%					Підсумковий контроль залік	Підсумкова кількість балів
T1	T2	T3	T4	T5	Max 40%	Max 100%
12	12	12	12	12		

Шкала оцінювання: національна та ESTC

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74		D	непогано
60-65	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна

Інтерактивні, мультимедійні проектори, комп'ютери, планшети, інтерактивна дошка, програмне забезпечення, за допомогою якого проводяться дистанційні навчання з дисципліни, тощо.

10. Перелік контрольних питань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни

1. Етика, мораль, моральність.
2. Мораль, етика, політика.
3. Вплив етики на формування та розвиток моральності особи.
4. Моральна свідомість і моральна практика: проблеми взаємодії та взаємозв'язку.
5. Мораль і право як основні регулятори життєдіяльності суспільства.
Декларація принципів толерантності: загальні положення.
6. Законодавчий захист моралі: історико-культурний екскурс. Закон України «Про захист суспільної моралі»: загальні положення.
7. Проблематизація етики діалогу у сучасній філософській думці.
8. Моральні засади формування і функціонування професійної етики.
9. Професіоналізм як сутнісна риса особистості.
10. Поважне ставлення до закону як поняття моральності.
11. Категорії «приватного» і «публічного». Роль приватного і публічного у професійній діяльності психолога.
12. Професійна етика як феномен культури і виклик часу.
13. Трудова мораль і професійна етика: співставлення та аналіз понять.
14. Етичний кодекс психолога: загальні положення. Роль і значення етичного кодексу у професійній діяльності.
15. Взаємозв'язок етики та права у психології.
16. П.Тілліх, «Мужність бути»: основні ідеї роботи.
17. В.Франкл, Людина в пошуках справжнього сенсу: основні ідеї роботи.
18. Ч.Тейлор, «Етика автентичності»: основні ідеї роботи..
19. «Світове дослідження цінностей» (WVS) як прикладна форма дослідження ціннісних змін у суспільному житті.
20. Норма як елемент моральної свідомості. Структура моральних норм та їх зв'язок з нормами права.
21. Феномен «життєвого світу» (Е.Гуссерль) та його значення у формуванні професіонала.
22. Х.Арендт, «Банальність зла»: основні ідеї роботи.
23. Е.Фромм, Втеча від свободи: основні ідеї роботи.
24. Гендерна рівність як феномен сучасної культури.
25. Толерантність і недискримінація як вимоги сучасної професійної етики.
26. Життя і смерть як етична і правова проблема.
27. Доцільність і свобода волі як проблеми філософської етики; їх вираження у світоглядній культурі професіонала.
28. Обов'язок та відповідальність. Співвідношення службового та морального обов'язку у професійній діяльності.
29. Альтруїзм і професійне вигорання як етичні проблеми.
30. Морально-професійна деформація: сутність та шляхи її подолання.
31. Поняття моральної свободи і необхідності. Свобода дії, свобода вибору, свобода волі.
32. Свобода людини як етична проблема.

33. Добро і зло як вихідні категорії етики. Специфіка їх прояву у професійній діяльності.
34. Поняття людської гідності. Гарантія її дотримання в *Європейській конвенції про захист прав людини й основних свобод* та *Конституції України*.
35. Чесність як етична проблема.
36. Людська гідність і гендерна рівність.
37. Страх, сором, совість: співставлення та порівняльний аналіз понять.
38. Шляхи досягнення щастя в історії етичної думки.
39. Етика чеснот.
40. З.Бауман, Л.Донскіс, «Моральна сліпота»: основні ідеї роботи.
41. М.Вебер «Протестантська етика та дух капіталізму»: загальний огляд роботи.
42. Цінності виживання і цінності самореалізації. Традиціоналізм як проголошення ієрархії усталених цінностей у протиставленні до індивідуалізму.
43. Патерналізм у діяльності психолога: позитивні і негативні аспекти.
44. Клієнтоцентризм як етичний принцип і норма у діяльності психолога.
45. Принцип компетентності і відповідальність у роботі психолога. Професійний стандарт.
46. Морально-етичні принципи: сутність і види.
47. Сутність і специфіка етичних цінностей.
48. Цінність людського життя як проблема етики.
49. Пліуралізм цінностей і моральний реалізм сучасного суспільства.
50. Стереотип, упередження, дискримінація.
51. Дискримінація і субординація як різні форми соціального порядку. Дискримінація як альтернативна форма регуляції суспільного життя.
52. Ідея «сродної праці» в етиці Григорія Сковороди.
53. «Конкордизм» Володимира Винниченка. Принцип «чесності із собою».
54. Мистецтво і релігійні практики як спосіб прищеплення і передачі етичних цінностей.
55. Поняття «моральна культура». Взаємозалежність розвинутої моральної культури і професійних якостей особи.
56. Імідж професіонала. Професійна репутація.
57. Етика, етикет, імідж: співставлення та порівняльний аналіз понять.
58. Діловий (службовий) етикет: історія виникнення та розвитку.
59. Мистецтво спілкування і проблеми формування позитивного іміджу професіонала.
60. Сутність і різновиди усного та письмового ділового спілкування.
61. Культура взаємовідносин як визначальна складова службового (ділового) етикету.
62. Роль психолога у дотриманні колективом норм професійної етики.
63. Корпоративна культура і діловий етикет: співвідношення понять.
64. Дрес-код: історія виникнення і мета запровадження.
65. Мережний етикет.
66. Етикет дозвілля.
67. Етика діалогу й етика спілкування у сучасній філософській думці.

68. Субординація й авторитаризм.
69. Неформальні стосунки в колективі: «за» і «проти».
70. Ф. Ніцше, «Генеалогія моралі»: основні ідеї роботи.
71. З. Фрейд, «Невдоволення культурою»: основні ідеї роботи.
72. С. де Бовуар, «Друга стаття»: основні ідеї роботи.
73. М. Фуко, «Ненормальні»: основні ідеї роботи.
74. С. Гроф, «Психологія майбутнього»: основні ідеї роботи.
75. Проблема дотримання універсальних принципів етики і моралі у суспільствах перехідного типу.
76. Гуманізм та насилля у професійній діяльності.
77. Тілесність як етична проблема: сексуальність і гендерні ідентичності.
78. Тілесність і маргінальність: норми і відхилення у сприйнятті суспільством і професійним колективом.
79. Расизм і ксенофобія як етична проблема.
80. Девіантна поведінка як етична проблема.
81. Професія психолог: етичні виклики сучасності.
82. Виховання й освіта як спосіб протидії злу в історії європейської цивілізації.
83. Межі і можливості саморозвитку як етична проблема.
84. Мозаїчний характер моралі сучасного суспільства.
85. Етичний аспект мотивації у виборі майбутньої професії психолога.
Індивідуалізм як загальнокультурна настанова сучасності.
86. Плагіат як феномен сучасної культури: етичний аналіз.

11. Рекомендовані джерела інформації

Основна

Першоджерела

1. Адорно Т. Проблемы философии морали. М.: Республика, 2000. 239 с.
 2. Апель К.-О. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до пост конвенціональної моралі. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009. 430 с.
 3. Арендт Х. Банальність зла. Суд над Айхманом в Єрусалимі. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. 367 с.
 4. Бауман З., Донські Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. 280 с.
 5. Бовуар С. Друга стать. У 2-х т. К.: Основи, 1994; 1995. 390 с.; 392 с.
 6. Винниченко В. Конкордизм. Система будування щастя. К.: Український письменник, 2011. 342 с.
 7. Гроф С. Психологія майбутнього. Уроки сучасних досліджень свідомості. Л.: Вид-во Terra Incognita, 2019. 400 с.
 8. Кант І. Лекції по етике. М.: Республика, 2000. 237 с.
 9. Ортега-і-Гассет Х. Вибрані твори. К.: Основи, 1994. 420 с.
 10. Попович М. Філософія свободи. Х.: «Фоліо», 2018. 524 с.
 11. Тейлор Ч. Етика автентичності. К.: Дух і Літера, 2002. 128 с.
 12. Тилліх П. Мужество быть. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. 200 с.
 13. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. – Харків, 2016. 160 с.
 14. Фромм Е. Втеча від свободи. Х.: КСД, 2019. 288с.
 15. Фуко М. Ненормальные: Курс лекций, прочитанный в Коллеж де Франс в 1974-1975 учебном году. СПб.: Наука, 2005. 432 с.
- Навчальні посібники:**
16. Аболіна Т. Г., Нападиста В. Г., Рихліцька О. Д. та ін. Прикладна етика. Навч. посіб./ За наук. ред. Панченко В. І. К.: «Центр учбової літератури», 2012. 392 с.
 17. Блощинська В.А. Етика. Практикум: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 248 с.
 18. Капто А. Профессиональная этика. М.: Институт социально-политических исследований РАН, 2006. 800 с.
 19. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій. К.: Либідь, 2009. 383 с.
 20. Малахов В.А. Етика спілкування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Либідь, 2006. 386 с.
 21. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. К., 2014. 65 с. URL: <http://povaha.org.ua/wp-content/uploads/2015/01/dp-2014-17.pdf>
 22. Нападиста В.Г. Історія етики в Україні; Друга половина ХІХ – початок ХХ ст.: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2004. 240 с.
 23. Основи професійної етики та естетичної культури: до проведення масових заходів та спортивних змагань: навч. посіб. К.: КНТ, 2012. 192 с.
 24. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Кондор, 2008. 354 с.

- 25.Петрова Г.М., Кумеда Т.А., Шумейко О.В. Культурологія: Конститутивні проблеми: Навч. посібник. К.: Атіка, 2009. 356 с.
- 26.Роменець В.А. Психологія творчості: Навчальний посібник. К.: Либідь, 2004. 288 с.
- 27.Степаненко В.Ф. Етика в проблемних і аналітичних задачах: Навчальний посібник. К.: ТОВ «Видавництво Лібра», 1998. 272 с.
- 28.Трухин И.А. Прихотливые тропы современной морали. К.: Центр учебной литературы, 2007. – 463 с.
- 29.Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування: Навчальний посібник. К.: Знання, 2007. 336 с.
- 30.Шеломенцев В.М. Етикет і сучасна культура спілкування. К.: Лібра, 2003. 424 с.

Збірники наукових праць, енциклопедії, словники:

- 31.Айраксинен Т. Щастя. Відверте і чітке бачення щастя і того, чому його немає. Львів, 2017. 208 с.
- 32.Арендт Х. Становище людини. Л.: Центр гуманітарних досліджень Львівського держуніверситету ім. І. Франка, видавництво “Літопис”, 1999. 255 с.
- 33.Ассаджолі Р. Психосинтез. М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 1997. 320 с.
- 34.Бадью А. Етика. Нарис про розуміння зла. К.: Комубук, 2016. 192 с.
- 35.Бородавкін С.В. Гуманизм и гуманность как два языка культуры: Научное издание / С.В. Бородавкин. СПб: Издательство «Русско-Балтийский информационный центр «БЛИЦ»», 2004. 240 с.
- 36.Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особи: Монографія. – Дрогобич: Коло, 2008. – 480 с.
- 37.Гришук О.В. Людська гідність у праві: філософські проблеми. К.: Атіка, 2007. 236 с.
- 38.Грані людського буття: Позитивні та негативні виміри антропокультурного. К.: Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2010. 352 с.
- 39.Гроф С., Гроф К. Неистовый поиск себя: Руководство по личностному росту через кризис трансформации. М.: Изд-во Трансперсонального Института, 1996. 345 с.
- 40.Декомб В. Клопоти з ідентичністю. К.: Стилос, 2015. 281 с.
- 41.Енаф М. Ціна істини: дар, гроші, філософія. К.: Дух і літера, 2019. 512 с.
- 42.Етос і мораль у сучасному світі. К.: Вид. ПАРАПАН, 2004. 200 с.
- 43.Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. К.: Лібра, 2001. 400 с.
- 44.Кан М. Между психотерапевтом и клиентом: новый взаимоотношения. СПб., Б.С.К., 1997. 143 с.
- 45.Капиус О.С. Эвтаназия в свете права на жизнь. М.: Издательский дом “Камерон”, 2006. 224 с.
- 46.Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. К.: Вид. дім «Києво-Могилянської академії», 2008. 367 с.

47. Куннас Т. Зло. Розкриття сутності зла у літературі і мистецтві. Л., 2015. 288 с.
48. Лоренц К. Так называемое зло. М.: Культурная революция, 2008. 616 с.
49. Малахов В.А., Мулярчук Є.І., Жулай В.Д., Савельєва М.Ю. Цивілізаційні виміри моральності: Зміна парадигм / НАН України, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. К.: Наукова думка, 2007. 676 с.
50. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. К.: Основи, 2017. 256 с.
51. Негус К., Пикеринг М. Креативність: комунікація і культурні цінності. Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2011. 300 с.
52. Ненасиліе: філософія, етика, політика. М.: Наука, 1993. 446 с.
53. Онфре М. Сила життя. Гедоністичний маніфест. К.: Ніка-Центр, 2016. 192 с.
54. Основні принципи професійної етики поліцейського: пам'ятка. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 48 с.
55. Петрова Г. Деонтологічні засади службової діяльності: службовий етикет правоохоронця (поліцейського): пам'ятка. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 100 с.
56. Повна енциклопедія етикету. Донецьк: Глорія Трейд, 2010. 384 с.
57. Ренч Т. Конституція моральності: Трансцендентальна антропологія і практична філософія. К.: Дух і Літера, 2010. 348 с.
58. Рікер П. Право і справедливість. К.: Дух і Літера, 2002. 196 с.
59. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила творчості. Л.: Літопис, 2017. 256 с.
60. Роулз Дж. Теорія справедливості. К.: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2001. 822 с.
61. Роменец В.А. Жизнь и смерть: постижение разумом и верой. К.: Либідь, 2003. 213 с.
62. Свендсен Ларс Фр. Г. Філософія свободи. Л.: Вид-во Анетти Антоненко; К.: Ніка-Центр, 2016. 335 с.
63. Смертная казнь под прицелом: Совет Европы и смертная казнь / Council of Europe. Донецк: Директорат По Правам Человека Совета Европы, 2001. 108 с.
64. Социально-правовые аспекты клонирования человека. Одесса, 2001. 156 с.
65. Тюріна Т.Г. Феномен духовності особистості: монографія: для педагогів, психологів, філософів. Л.: Сполум, 2009. 232 с.
66. Фромм Е. Мистецтво любові. Харків, 2017. 192 с.
67. Фуко М. Рождение клиники. М.: Академический проект, 2014. 263 с.
68. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. СПб, 2000. 380 с.
69. Циммер К. Еволюція. Тріумф ідеї. Х.: КСД, 2020. 400 с.
70. Шаап С. Мстива отрута: Ріст невдоволення. К.: Вид-во Жупанського, 2015. 224 с.
71. Шек Г. Зависть. Теория социального поведения. М.: ИРИСЭН, 2008. 537 с.
72. Шестовалова Л.М. Самогубство як явище: Науковий нарис. К.: НАВСУ, 2000. 246 с.
73. Шутц У. Совершенная ясность: Основы жизненной философии. Х.: Гуманитарный центр, 2012. 252 с.
74. Яцино М. Культура индивидуализма. Х.: Гуманитарный Центр, 2012. 280 с.

- 75.Василевська Т.Е. Етика в публічній службі: підручник. К.: НАДУ, 2018. 256 с.
- 76.Этика: Учебник для ВУЗов. М.: Гардарики, 2010. 542 с.
- 77.История этических учений: Учебник. М.: Гардирики, 2007. 456 с.
- 78.Канке В.А. Современная этика: учебник. М.: Омега-Л, 2008. 394 с.
- 79.Гофтул М.Г. Етика: Підручник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2011. 448 с.
- 80.Фюрет М., Тринкс Ю. Філософія. К.: Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.

Статті:

- 81.Апресян Р.Г. Понятие общественной морали: опыт концептуализации. *Вопросы философии*. 2006. № 5. С. 13-29.
- 82.Біблер В. Моральність. Культура. Сучасність. *Біблер В. Культура. Діалог культур*. К.: Дух і Літера, 2018. С.95-158.
- 83.Гнасуну Б. Резони, правила, права. *Філософська думка*. 2009. № 4. С.67-74.
- 84.Гусейнов А.А. Возможно ли моральное обоснование насилия? *Вопросы философии*. 2004. № 3. С.15-28.
- 85.Малахов В.А. Три этики: к типологии этического сознания. *Малахов В.А. Уязвимость любви*. К.: Дух і Літера, 2005. С. 121-129.
- 86.Мильдон В.И. Индивидуализм и эгоизм (введение в современную этику). *Вопросы философии*. 2008. № 6. С. 43-55.
- 87.Мулярчук Є.І. Покликання і професія в аспекті етичної мотивації. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2019. Вип.1-2 (167-168). URL: <http://multiversum.com.ua/index.php/journal/article/view/242/216>.
- 88.Петрова Г.М. Основні цінності й принципи професійної етики поліцейського. *Філософські і методологічні проблеми права*. 2020. № 1 (19). URL: https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/view/1245/1248?fbclid=IwAR1Kv4L1RcU1gm0Ue4V7YIKME85TgA_832DvqZXdnm9Oyr3BP76u2ahBQsY.
- 89.Розин В.М. Конституирование себя и реальности как способ жизни новоевропейской личности и философа. *Вопросы философии*. 2009. № 7. С. 91-106.
- 90.Федорів Т.В. Співвідношення понять «імідж» та «репутація» у державному управлінні. *Вісник НАДУ*. 2011. № 2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Fedoriv.pdf>
- 91.Фрейд З. Неудовлетворенность культурой. *Фрейд З. По ту сторону принципа наслаждения. Тотем и табу. «Я» и «Оно». Неудовлетворенность культурой*. Х.: КСД, 2012. С.147-258.
- 92.Хайдеггер М. Письмо о гуманизме. *Проблема человека в западной философии*. М.: Наука, 1998. С.237-318.

Правові акти, кодекси:

- 93.Декларація принципів толерантності: резолюція 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листоп. 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503.

94. Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань : резолюція 36/55 Генеральної Асамблеї ООН від 25 листоп. 1981 р. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_284](https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_284).
95. Декларація проти катувань та інших жорстоких нелюдських або принижуючих гідність видів поводження чи покарання, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 09.12.1975 р.
96. Етичний кодекс психолога, прийнятий 20 грудня 1990 р. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>
97. Загальна декларація прав людини: резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
98. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. *Офіц. вісн. України від 27 верес. 2016 р.* 2016. № 74.
99. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС України від 9 листоп. 2016 р. № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>.
100. Про захист суспільної моралі. Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV. *Офіційний вісник України.* 2003. № 52.
101. Конвенція про права дитини, прийнята та відкрита для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20.10.1991 р.
102. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
103. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
104. Рекомендація No R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців (прийнята Комітетом міністрів на 106 сесії 11 травня 2000 року). URL: http://www.dridu.dp.ua/cpk/Lib/7_Zapobigannya%20ta%20protydiya%20proyavam%20korup/Legislation/Legislature/Rekomend_poved_DS.pdf.

Підписи авторів РПНД:

_____ Ганна ПЕТРОВА

_____ Тетяна КУМЕДА